

FOTO: IVAR LÄTTMAN-MASCH

Naturoplevelserne i december afhænger af sneen

– men fuglene bør man altid fodre

December er tid til at fodre fugle og se på legende egern. Og falder der sne, sætter det gang i aktiviteten *under* sneen – og giver mulighed for at følge dyrespor *over* sneen.

TEKST: KIRSTEN MARIE JUEL JENSEN / FOTO: ROBERT LÄTTMAN-MASCH, NYNÄSHAMNS NATURSKOLA

Dyr og planter har ikke julestress i december – for mange af dem er det en måned til hvile. Nogle dyr er gået i vinterhi, og mange planter er i dvale. Selv træerne sover. Bladene er faldet af, så de ikke behøver kæmpe for at få vand nok. Men hvad der ellers sker i december, afhænger meget af, om der falder sne eller ej. Det fortæller Robert Lättman-Masch, naturvejleder ved Nynäshamns Naturskola i Nynäshamns kommun syd for Stockholm.

“Når der falder sne, sætter det gang i en masse aktivitet i skovbunden. Så trives insekter, edderkopper og mus, fordi de bliver beskyttet af snedynen. Er der ikke sne, har de kun de nedfaldne blade at gemme sig under og er mere udsat for frost,” siger han og fortsætter:

“Sneen har også en beskyttende effekt i forhold til for eksempel blåbærlyng. De planter er meget kulde-følsomme, så vi får mange flere blåbær om sommeren i de år, hvor der har været meget sne om vinteren.”

Begynd fugle-fodringen nu

Uanset om det sner eller ej (og det gør det i øvrigt oftest i januar og februar), er december en god måned at begynde at fodre

fugle i. Måske har du hørt, at det kan være en dårlig idé at fodre fuglene, hvis du kun er på dit torp en enkelt weekend eller uge. Fuglene skulle efter sigende blive forvirrede, når der pludselig ikke er mad at hente på brættet. Men Robert Lättman-Masch forsikrer om, at det altid er en god idé at fodre fugle.

» "Vi har 240-250 fuglearter i Sverige, og cirka 60 af dem bliver i landet om vinteren. Fordi vi ikke længere har så mange vilde enge, og vi sprøjter for ukrudt, har fuglene sværere ved at finde frø om vinteren. Derfor skal vi hjælpe dem alt det, vi kan. Og man skal ikke være bange for kun at fodre dem ind imellem. De skal nok finde mad et andet sted, når vi ikke er der. Hos naboen for eksempel. Men alt, hvad vi kan give dem, hjælper," fortæller han.

Sørg for en blanding af frø, fedt og nødder

Hvis du gerne vil se et bredt udsnit af fugle, skal du sørge for at fodre med en blanding af frø, nødder og fedt. For eksempel er blåmejse (*blåmes*) vilde med hampfrø, kokosfedt og jordnødder i net, mens musvitten (*talgoxe*) er rigtig glad for solsikkefrø. Halemejsen (*stjærtmes*) lokkes bedst med kug-

lerne i det grønne net, mens større fugle som skovskaden (*nötskrika*) og stor flagspætte (*större hackspett*) også er glade for hasselnødder.

En god idé er at have et foderbræt eller en foderautomat, hvor fuglene ikke kommer til at sidde og spise dér, hvor foderet ligger. For hvis de sidder dér, skider de midt i maden – for at sige det ligeud. Og det kan gøre, at de smitter hinanden med forskellige sygdomme. Sørg hellere for, at de sidder på fx en pind og skal hente maden ud af et hul.

"Det er også en god idé at placere sit foderbræt eller sin foderautomat i nærheden af træer og buske, så de små fugle kan gemme sig, hvis der kommer fx en høg forbi. Det skal også være så højt, at katte ikke kan hoppe derop. Katte dræber faktisk ti millioner fugle om året i Sverige," advarer naturvejlederen.

Rensdyrlav.

Ild i ulvefodsplante.

Foto: Ivar Lättman-Masch

LÆG MÆRKE TIL RENSDYRLAV OG ULVEFODSPLANTER

Ulvefodsplanter (*lummer*) kan findes i fugtige svenske skovområder – der hvor der ofte også er forskellige mosstyper og svampe. Det er nogle af de ældste planter, der findes, og de har en meget speciel livscyklus og vokser meget langsomt. Fra at sporerne fra en ulvefodsplante bliver spredt, til at næste generation af planter er fuldt udvokset, kan der gå 20 år. Sporerne fra ulvefodsplanterne blev i gamle dage brugt i medicinproduktion. De blev brugt som en slags *coating*, så pillerne ikke klistrede sammen.

I december er ulvefodsplanterne ekstra sjove, fordi de kan være med til at bringe lys i mørket. De er så olieholdige, at hvis du sætter en tændstik til dem, så blusser de kortvarigt meget voldsomt op. Derfor brugte man dem førhen til *special effects* på teatrene.

Ulvefodsplanterne er i øvrigt også blevet brugt til jule-

pynt op gennem tiden, fordi de kan hænges op som en slags guirlande.

En anden plante, du bør lægge mærke til i december, er rensdyrlav. Den mest dekorative af slagsen, som både i Sverige og Danmark i stor stil bruges til dekorationer, adventskranse og adventsstager, hedder stjerne-rensdyrlav (*fönsterlav*). At det på svensk hedder *fönsterlav* (vindueslav) skyldes, at man kan placere lavet i vindueskarmen og bruge det til at suge kondensvand fra vinduerne – og altså undgå fugt i vinduesrammen.

Rensdyrlav spises jo i øvrigt i stor stil af rensdyr. Faktisk kan renerne slet ikke overleve uden rensdyrlav. Så hvis renerne ikke går vildt om vinteren, er det vigtigt, at de bliver fodret med rensdyrlav. Derfor har samerne helt særligt udstyr til at indsamle lav for vinteren.

Fuglekongen skal finde 20 insekter i minuttet

Der er dog enkelte fugle, som du ikke kan lokke til foderbrættet, fordi de trods vinterkulden stadig er nødt til at leve af insekter og edderkopper. Som fuglekongen (*kungsfågel*). Den vejer kun cirka fem gram, og den har brug for meget brændstof for at kunne holde vægten og varmen om vinteren. Derfor svinger bestanden også meget, alt efter hvor hård eller mild en vinter er.

“Fuglekongen skal spise mellem 5 og 20 insekter og edderkopper i minuttet i alle dagens lyse timer, afhængigt af hvor koldt det er. Så den har travlt, og det kan være svært at finde nok føde, når vinteren er hård,” fortæller Robert Lättman-Masch.

OPLEV AKTIVE EGERN

Egern (*ekorre*) er et af de pattedyr, der er nemmest at få øje på om vinteren, fordi de er meget aktive her. Fodrer du fugle, og har du gran- og fyrretræer rundt om dit hus, kan du derfor være ret sikker på også at få besøg af egernet. Det har samlet agern og hasselnødder i løbet af efteråret, som det kan hente fra sine forråd (hvis det kan finde dem).

Derudover kan egernet bl.a. spise af koglerne (*kottarne*), som stadig er at finde. Hvis vejret bliver ekstra koldt, kan egernet dog godt finde på at trække sig tilbage og tage en lur på et par uger i sin rede.

I Sverige elsker alle børn i øvrigt sangen om egernet – *Ekorren satt i granen* skrevet af Alice Tegner i 1892. Så den kan du måske finde en version af på Youtube eller CD, hvis du har børn og børnebørn med på torpet og vil sætte den rette stemning, inden I går udenfor og holder øje med de aktive egern.

NATUREN I BØRNEHØJDE

Der er masser at tage sig til med børnene udenfor, selv om kalenderen siger december. Sner det og er frostvej, er det jo tid til at stå på skøjter og lege i sneen og beundre istapper og isflager.

Det er også altid interessant at følge fodspor i sneen. På www.naturskyddsforeningen.se kan du finde en oversigt over dyrespor – søg efter deres publikation “*Vem har gått her?*”. Sørg dog for, at I følger sporene i den forkerte retning. I bør ikke følge efter selve dyret, for det kan stresses det.

Der er dog også ting at gøre uden sne. Byg fx et foderbræt eller en foderautomat af, hvad I kan finde i skuret. Fx kan gamle træstumper, rør og plasticflasker bruges. Hvis I vil have en fornemmelse af, hvor mange edderkopper og insekter, der er i træerne – også om vinteren, hvilket er vigtigt for fx fuglekongen – kan I tage en paraply med ud, slå den op og vende den med bunden i vejret. Placér den under et fyrretræ, mens I ryster grenene, og I vil blive overraskede over, hvor mange kryb I kan samle sammen. Husk at slippe dem fri igen. I kan også lave dekorationer og adventskranser med rensdyrlav, flotte grene og svampe, I finder i naturen.

Kilde til alle fakta på Naturen netop nu-siderne er Robert Lättman-Masch, naturvejleder ved Nynäshamns Naturskola.